

Omgaan met armoede in de kinderopvang

Toolbox voor gastouders en pedagogisch professionals

TOOLBOX

DEZE TOOLBOX IS BESTEMD VOOR PEDAGOGISCH PROFESSIONALS EN GASTOUDERS WERKZAAM IN:

- Een kinderdagverblijf of kinderopvang plus (0-4 jaar),
- De gastouderopvang (0-12 jaar),
- De peuteropvang (2-4 jaar),
- Een voorschool (vve) kinderen met risico op taalachterstand (2,5-4),
- Het opvangdeel van Integrale Kind Centra (0-4 jaar),
- Een buitenschoolse opvang (BSO) en BSO plus (4-12 jaar).

DE TOOLBOX IS GESCHREVEN DOOR:

Annelies Kassenberg (Hanzehogeschool Groningen),

Mariëtte Lusse (Hogeschool Rotterdam),

Inge Ekenhorst (Hanzehogeschool Groningen) en

Liesbeth van der Ree (Hogeschool Rotterdam)

en is meegelezen door mensen met wetenschappelijke, praktijk- en ervaringskennis.

TOOLBOX

Omgaan met armoede in de kinderopvang

Toolbox voor gastouders en pedagogisch professionals

Inleiding

Eén op de veertien kinderen groeit op in armoede. Dat belemmert hun ontwikkeling en toekomstkansen. Als pedagogisch professional of gastouder draag je met je pedagogische kennis en ervaring elke dag bij aan de ontwikkeling van kinderen. Je kunt daarmee veel voor kinderen en hun ouders betekenen. Want alles wat je altijd al doet voor kinderen, is extra belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen die opgroeien in gezinnen waar geldzorgen zijn.

Opgroeien in armoede heeft een groot effect op de ontwikkeling van kinderen. Kinderen en hun ouders hebben door de geldzorgen last van stress. Ook kan er te weinig geld zijn voor schone luiers bijvoorbeeld, of voor een laptop. En soms kunnen deze kinderen minder meedoen met activiteiten die voor leeftijdsgenootjes vanzelfsprekend zijn, zoals verjaardagsfeestjes of sporten. Ouders en kinderen schamen zich vaak voor hun situatie en vinden het moeilijk om over geldzorgen te praten.

Deze toolbox biedt jou, naast kennis die je waarschijnlijk al hebt over het opvoeden en opgroeien van kinderen, tips en adviezen om armoede bij ouders te leren zien en bespreekbaar te maken. Ook lees je verschillende manieren om kinderen en ouders direct te kunnen ondersteunen. De tips zijn altijd bedoeld voor alle kinderen en alle ouders, of ze nu wel of geen geldzorgen hebben.

Deze toolbox hoort bij de handreiking *Omgaan met kinderarmoede in de kinderopvang*. Als je meer wilt weten kun je die handreiking ook in zijn geheel lezen.

TOP 10

Van wat je kunt doen voor kinderen die opgroeien in armoede en hun ouders

Signaleren

- 1. Vertrouwen** Zorg voor een veilige sfeer en neem de tijd voor álle ouders en kinderen
- 2. Signalen** Ben alert op signalen die mogelijk op armoede wijzen en oordeel niet
- 3. Bespreken** Benoem wat je ziet en stel vragen, ook al is dat moeilijk

Ondersteunen

- 4. Aandacht** Geef persoonlijke aandacht aan kinderen en ouders en luister goed naar hen
- 5. Positief** Wees positief naar kinderen en ouders
- 6. Ontzorgen** Ontzorg ouders door eten, kleding, luiers en laarzen beschikbaar te hebben
- 7. Meedenken** Denk mee met ouders bij vragen over opvoeden, geld of praktische zaken
- 8. Verwijzen** Breng ouders in contact met een collega die kan helpen met vragen over geld

Stimuleren

- 9. Omgeving** Besteed extra aandacht aan een rijke omgeving voor taal- en spelontwikkeling
- 10. Talenten** Laat kinderen verschillende activiteiten proberen en hun talenten ontdekken

Signaleren: Relatie opbouwen

Praten over geldzorgen is moeilijk voor ouders en kinderen. Zij schamen zich soms en ouders zijn bang dat ze als 'slechte' ouder gezien worden. Ouders en kinderen praten makkelijker over hun situatie als zij **vertrouwen hebben in de pedagogisch professional**.

Wat kun je doen voor kinderen

Zie elk kind

- Maak kennis met elk nieuw kind. Stel peuters en schoolkinderen vragen over wat het leuk en lekker vindt en waar het trots op is.
- Luister goed naar kinderen, ook als ze teruggetrokken of stil zijn. Laat het kind merken dat je hem of haar ziet.
- Geef waardering of een knuffel aan kinderen (zeker als zij die thuis niet vanzelfsprekend krijgen). Zeg bijvoorbeeld: *"Ik ben blij dat je er bent"*.
- Knoop informele gesprekjes aan met kinderen. Bijvoorbeeld tijdens een activiteit of 1 op 1 contact. Vraag bijvoorbeeld: *"Hoe zit je in je vel?"*.

Wat kun je doen voor ouders

Voer kennismakingsgesprekken met ouders

- Maak kennis met alle ouders, liefst bij de ouder thuis, of anders op de groep.
- Leer de achtergrond van alle ouders en hun kind kennen en vertel over de groep en jezelf.
- Vraag hoe het kind zich ontwikkelt, wat het kind leuk en lekker vindt, waar ouders trots op zijn en wat eventuele aandachtspunten zijn.
- Vraag of er belemmeringen zijn om deel te kunnen nemen aan de activiteiten (bijvoorbeeld met de gezondheid of financieel).
- Zoek zo nodig samen naar oplossingen om het kind mee te laten doen.
- Deel aan alle ouders de flyer *Steun bij geldzorgen uit*. Dan weten ouders met geldzorgen waar zij terecht kunnen.

Laat ouders zich thuis voelen

- Heb alle ouders in beeld.

- Verwelkom ouder en kind elke ochtend persoonlijk, maak een praatje en informeer hoe de nacht is gegaan en/of vraag (in de BSO) hoe het op school is gegaan.
- Ontvang ouders zo mogelijk aan een grote tafel met iets te drinken en eventueel een schaal met broodjes.
- Zorg voor meerdere contactmomenten in de loop van de tijd.

Toon oprechte belangstelling

- Ben met je aandacht bij het gesprek met de ouder, en stop met waar je mee bezig bent.
- Luister goed naar wat een ouder zegt, neem de tijd en toon interesse (knik of herhaal wat de ouder zegt).
- Oordeel niet en vraag de ouder mee te denken als jou dingen opvallen. Bijvoorbeeld: "Vandaag was jouw kind heel teruggetrokken. Herken je dat? En hoe ga je daar mee om?".

Wees eerlijk en betrouwbaar

- Vertel ouders bij het ophalen hoe de dag verlopen is. Hoe heeft het kind gegeten, geslapen, en gespeeld? Zijn er bijzonderheden geweest? Deed het kind iets liefs, leuks of bijzonders?
- Vraag toestemming als je iets wilt bespreken met een collega, wat jou in vertrouwen verteld is.
- Zeg geen hulp toe die je niet waar kan maken maar ondersteun ouders wel (zie 'Ondersteunen ouderschap').

Signaleren: Armoede bespreken

Armoede is een gevoelig onderwerp. Het bespreken van armoedesignalen met ouders kan daarom lastig zijn. We geven je tips voor het bespreken van armoede met kinderen en ouders. Er zijn verschillende manieren om een gesprek te voeren. Kijk goed wat bij jou en de situatie past.

Wat kun je doen met kinderen?

- Luister goed naar wat kinderen willen vertellen over wat ze meemaken en nodig hebben.
- Wees geïnteresseerd als het kind vertelt over (geld)zorgen thuis. Zeg *"Ik zie dat je het lastig vindt, dat vind ik ook"*, *"Als ik het goed begrijp bedoel je..."*.
- Bedenk samen met het kind een oplossing als geldzorgen een probleem vormen (bijvoorbeeld verjaardag niet kunnen vieren). Dat kan voor elk kind een andere oplossing zijn.
- Verwijs een kind met veel stress naar de pedagogisch coach.

Wat kun je doen met ouders?

STAP 1: Zorg voor een veilige sfeer

- Probeer je in te leven in de situatie van de ouder en oordeel niet.
- Wees empathisch, betrokken, zorgvuldig en respectvol.
- Voer het gesprek het liefst in een veilige en vertrouwde omgeving voor ouders.
- Neem de tijd voor het gesprek, geef aandacht en laat zien dat je luistert.
- Benadruk dat het gesprek vertrouwelijk is en dat je samen tot een oplossing wilt komen en dat je geen dingen zult bespreken zonder dat de ouder het weet.

STAP 2: Herken armoedesignalen

- Ken en volg de richtlijnen van jouw organisatie over het bespreken van armoede.
- Herken signalen van armoede bij kind en ouder (gebruik de signalenlijst).
- Bespreek de signalen met collega's.
- Spreek af wie het gesprek met de ouders zal voeren.

STAP 3: Stel kleine vragen

- Investeer in een vertrouwensrelatie met ouders en vraag: *"Hoe gaat het thuis?"*.
- Gebruik helpende vragen als *"Er zijn veel gezinnen die het financieel moeilijk hebben. Is dat bij u misschien ook het geval?"*.
- Benoem je gevoelens: *"Ik zie iets en vind het lastig om erover te beginnen, maar ik wil je graag helpen"*. Benoem welke signalen je ziet: *"Mag ik iets vragen? Ik heb gemerkt dat uw kind soms zonder ontbijt naar de opvang komt. Hoe gaat het thuis?"* Of: *"Ik heb gemerkt dat uw kind vaak met een nachtluijer naar de opvang komt. Hoe gaat de ochtend bij jullie?"*.

STAP 4: Bied hulp en hou een lijntje

Vraag wat de ouder nodig heeft: *"Wat heb je nodig om de situatie te verbeteren?"*
Of *"Wat kunnen wij hierin voor je betekenen?"*.

- Blijf beschikbaar voor ouders, ook als ze geen hulp willen, maar dring je niet op.
- Deel de inhoud van het gesprek met de pedagogisch coach of beleidsmedewerker, of verwijs door voor verdere hulp als daar aanleiding voor is en de ouder daar toestemming voor geeft.
- Geef indien nodig informatie over hulporganisaties in de buurt.
- Kom terug op je advies: *"Zullen we over een paar weken bespreken hoe het gaat?"*.
- Bedank de ouder: *"Bedankt voor het open gesprek. Als je vragen hebt, kun je altijd bij ons terecht"*.

Ondersteunen: Materiële en financiële steun

Gezinnen met weinig geld hebben vaak stress omdat ze zich zorgen maken of ze de rekeningen kunnen betalen en of er genoeg geld overblijft om boodschappen te kunnen doen. Als pedagogisch professional of gastouder kun je het leven van ouders en kinderen iets makkelijker maken.

Wat kun je doen?

Eten

- Zorg ervoor dat er ontbijt, lunch en misschien zelfs avondeten voor de kinderen is. Ouders hoeven dan geen eten mee te geven.
- Zet het eten klaar op een plek waar kinderen het makkelijk zelf kunnen pakken.
- Geef kinderen regelmatig een gezond tussendoortje zoals groente of fruit.
- Geef overgebleven eten mee aan ouders die dat nodig hebben.
- Schaf trakteren bij verjaardagen af, maar zet het kind wel in het zonnetje en laat het een activiteit kiezen (zie [Wie jarig is viert feest](#)).

Kleding en verzorging

- Zorg voor voldoende laarzen en schoenen zodat kinderen buiten kunnen spelen zonder dat hun eigen schoenen kapot gaan of vies worden.
- Zorg voor voldoende verkleedkleden zodat kinderen carnaval en koningsdag kunnen vieren.
- Verzamel voldoende reservekleding die ouders niet per se terug hoeven te geven.
- Zorg dat er verkleedkleden zijn als je carnaval of koningsdag wilt vieren.
- Geef kinderen die nog niet zindelijk zijn vlak voor ze opgehaald worden een schone luier.

Financiële tips

- Help ouders om gratis lid te worden van de bibliotheek, speeltheek of speelgoedbank.
- Vertel ouders dat er fondsen zijn waar zij kleding, speelgoed, schoolspullen, verjaardags- en sinterklaascadeautjes kunnen aanvragen.
- Breng ouders in contact met de collega in de organisatie die ouders kan helpen bij het aanvragen van fondsen en regelingen.
- Bied alle ouders een flyer 'Steun bij geldzorgen' aan met informatie over hulp bij het aanvragen van lidmaatschappen en zaken als een fiets of sportkleding (zie bijlage).

Ondersteunen: Steun bij ouderschap

Opvoeden is niet altijd eenvoudig, zeker niet wanneer er veel stress is in het gezin, bijvoorbeeld door geldzorgen. Wanneer ouders zich zeker voelen in hun ouderrol, is dit ook goed voor het welzijn en de ontwikkeling van de kinderen. Als pedagogisch professional kan je ouders ondersteunen door als mede-opvoeder naast hen te staan. Dat lukt het beste als je **goed contact** hebt met ouders en zij je **vertrouwen**.

Wat kun je doen?

Leer ouders kennen

- Voer met elke nieuwe ouder een kennismakingsgesprek.
- Maak regelmatig een praatje met elke ouder over hoe het met het kind gaat.
- Hoor van ouders hoe het bij hen thuis is (Vraag: "Hoe was het weekend, hoe is de nacht gegaan, hoe gaat het met jou?").
- Maak bij het brengen en halen de tijd voor de overdracht.
- Probeer de ouder te begrijpen en oordeel niet.

Wees positief over het kind

- Vertel ouders welke leuke en goede dingen hun kind doet.
- Praat met ouders over welke dingen hun kind leuk lijkt te vinden.
- Denk mee welke activiteiten, spelletjes, (kosteloze) uitstapjes ouders met hun kinderen kunnen doen.
- Betrek de ouder in een spelletje met het kind, zodat kind en ouder een leuk moment hebben.

Ondersteun ouders

- Benoem positieve dingen over hoe de ouder met het kind omgaat. Vertel wat je de ouder ziet doen en hoe het kind hier op reageert.
- Toon begrip wanneer ouders niet zo pedagogisch reageren op hun kind. En bied aan om met hen mee te denken vanuit wat bij jullie op de groep lijkt te werken.
- Voorkom dat ouders zich door jou beoordeeld of aangevallen voelen.
- Stel open vragen en leg uit dat je wil begrijpen hoe het bij hen thuis werkt.
- Ben een rolmodel voor ouders (ben sensitief, beschikbaar en consequent).
- Denk met ouders mee bij vragen over de begeleiding of verzorging van het kind (eten, drinken, slapen, huiswerk maken).
- Denk mee over oplossingen bij praktische problemen (bijvoorbeeld met brengen en halen).
- Breng ouders op de groep met elkaar in contact. Misschien kunnen ze elkaar helpen?

Stimuleren: Ontwikkeling stimuleren

Het stimuleren van de ontwikkeling is de kern van het vak van gastouders en pedagogisch professionals. Vooral kinderen die opgroeien in een minder kansrijke omgeving zijn gebaat bij een rijke en stimulerende omgeving. De kinderopvang biedt daar veel mogelijkheden voor.

Wat kun je doen met kinderen?

Spelontwikkeling

- Ben beschikbaar voor kinderen door langere tijd op één plaats te zijn.
- Leer kinderen oplossingen te bedenken met de [stop-denk-doe methode](#).
- Help kinderen om op hun beurt te wachten, om speelgoed te delen en mee te helpen met opruimen.
- Ben een speelmaatje voor de kinderen en verrijk hun spel.
- Doe beweegspelletjes als 'Als de muziek stopt, sta je stil en word je een standbeeld dat beide handen in de lucht steekt'.

Taalontwikkeling

- Praat, speel, lees en zing met de kinderen en laat dit de ouders zien en horen.
- Speel gelijkwaardig mee met kinderen en help daarbij hun taal te verrijken.
- Stimuleer ouders om veel met hun kind te praten, in hun thuistaal.
- Wijs ouders op de bibliotheek en vertel dat ze dan ook toegang hebben tot [Bereslim](#), voor liedjes in hun eigen taal.
- Ga met kinderen naar een museum of voorstelling en bied ouders zo mogelijk een gratis kaartje.
- Maak theater en muziek op de opvang.
- Wijs BSO-kinderen de weg naar de online bibliotheek en het Zwerfboekstation.
- Laat kinderen zien welke mogelijkheden er zijn om mee te doen aan leuke en ondersteunende activiteiten in de buurt en ga een eerste keer mee. Denk aan sport- en spelactiviteiten, huttenbouwweek, activiteiten in het buurt- of dorpshuis, gratis huiswerkbegeleiding en dergelijke.

Omgaan met geld

- Speel winkeltje en 'betaal' voor de boodschappen.
- Geef BSO-kinderen een budget om een feestje, uitstapje of een gezonde lunch te organiseren.
- Speel in de BSO de [Cash quiz](#) of het [Arm en rijk](#) spel.

Gezondheid bevorderen

- Bied vooral water, groente, fruit aan en geef voldoende tijd om te eten.
- Laat kinderen een gezonde maaltijd voor hun ouders koken.
- Laat kinderen veel bewegen, ook buiten.
- Ga met kinderen de natuur in, dat kan de groenstrook of het park om de hoek zijn.

Wat kun je doen voor ouders?

- Wijs ouders de weg naar de speeltoestel en de bibliotheek.
- Wijs ouders op leuke gratis activiteiten in de buurt (een zomerschool, huttenbouwweek, buurtcamping).
- Breng BSO-ouders in contact met de collega die kan helpen bij een [aanvraag](#) voor deelname aan sport-, muziek-, dans- of theaterlessen voor hun kind.

TOOLBOX
Omgaan met armoede in de kinderopvang

Digitale handreiking

www.alliantiekinderarmoede.nl

www.hanze.nl/sosarmoede

www.hr.nl/gereedschapskist

www.gelijke-kansen.nl

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

HOGESCHOOL
ROTTERDAM